
Sygeplejerskerne og de hvide busser

- Sygeplejerskernes indsats under den store redningsaktion fra de tyske koncentrationslejre 1944-1945

**Dansk
Sygeplejehistorisk
Museum**

Sygeplejerskerne og de hvide busser

Sygeplejerskernes indsats under den store
redningsaktion fra de tyske koncentrationslejre
1944-1945

Læs mere: www.dsr.dk/dshm/dehvidebusser

Alle fotografier: Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Dansk Sygeplejehistorisk Museum

Dansk Sygeplejeråd

April 2015

Forord

I år er det 70 år siden, Danmark blev frit efter besættelsen 1940-45. Det er også 70-året for den store nordiske redningsaktion med de hvide busser, der hentede tusindvis af fanger hjem fra de tyske koncentrationslejre. Det bliver markeret med en særudstilling på Nationalmuseet, og der bliver udgivet nye bøger om den komplicerede historie.

Indtil nu har historien om de hvide busser mest handlet om mændenes indsats. Initiativtagerne, beslutningstagerne og de mange chauffører, beredskabsfolk og andre. Kvinderne og sygeplejerskerne bliver lige nævnt i nogle bisætninger.

På Dansk Sygeplejehistorisk Museum har vi breve, dagbøger og beretninger om sygeplejerskernes indsats i redningsaktionen 1944-45. Både om de farlige ture til koncentrationslejrene gennem det krigshægede Tyskland og om det opslidende arbejde på karantænestationerne ved den tyske grænse. Det var ikke bare fysisk hårdt, det gav også ar på sjælen at pleje de mange udhungrede, mishandlede og meget syge mennesker, der var resultatet af koncentrationslejrenes terrorregime.

Det er disse sygeplejerskers historie, museet fortæller i en særudstilling og på hjemmesiden www.dsr.dk/dshm/dehvidebusser. Her kan man også se ikke før publicerede fotografier, taget af sygeplejersker på karantænestationerne.

Herfra skal lyde stor anerkendelse af det arbejde som de danske sygeplejersker ydede i redningsaktionen. Sygeplejersker har gennem historien bidraget med deres hjælp i mange akutte nødsituationer, lige som vi fortsat ser mange danske sygeplejersker deltage i internationalt hjælpearbejde.

Grete Christensen

Formand for Dansk Sygeplejeråd

Formand for bestyrelsen for Dansk Sygeplejehistorisk Museum

De hvide busser i 1945

I de sidste hektiske måneder af 2. verdenskrig blev 17.300 fanger fra de tyske koncentrationslejre transporteret til Danmark og videre til Sverige. Det var en storstilet indsats, der foregik i et samarbejde mellem norske, danske og svenske organisationer og medarbejdere.

Under besættelsen af Danmark og Norge blev tusindvis af danskere og nordmænd ført til tyske fangelejre og fængsler, og ved krigens afslutning i begyndelsen af 1945 sad der ca. 6.000 danske og 9.000 norske fanger i tyske koncentrationslejre og fængsler.

I Norge og Danmark blev der sat et stort hjælpearbejde i gang, både for at holde styr på fangerne i de tyske lejre og fængsler i særlige kartoteker, og i form af hjælpepakker med tøj og fødevarer.

I Danmark og Norge blev der lagt planer om at hente fangerne hjem, og det blev den svenske greve Folke Bernadotte, næstformand for det svenske Røde Kors, der kom til at stå i spidsen for redningsaktionen. Det var et bevidst valg. Greve Bernadotte var en del af den svenske kongefamilie, og man havde brug for en person, der kunne imponere højtstående tyskere som fx Heinrich Himmler med sin titel, sit navn og sine forbindelser. Greve Bernadotte stod derefter for alle forhandlinger med tyskerne om frigivelse af de skandinaviske fanger og transporten gennem Tyskland op til Danmark.

Den skandinaviske redningsaktion med de hvide busser er derfor for eftertiden kommet til at stå som den svenske greve Folke Bernadottes værk. I virkeligheden var den første del af aktionen rent dansk og handlede om at redde de danske politifolk hjem, der var blevet arresteret og sendt til Tyskland i 1944.

Hvidmalede Røde Kors-ambulancer på karantænestationen i Padborg foråret 1945.

Greve Bernadotte havde fået igennem, at de skandinaviske fanger skulle samles i koncentrationslejren Neuengamme uden for Hamborg. For at få plads til skandinaverne måtte 2.000 fanger af andre nationaliteter flyttes fra lejren.

Det gav anledning til diskussion om det etiske i at favorisere egne landsmænd på bekostning af andre fanger, en disposition der fortsat er til debat.

Fra den 8. marts til 8. april 1945 var aktionen rent svensk med svensk materiel og personale. Da de svenske medarbejderes kontrakter udløb efter en måned, rejste mange af dem hjem, og nu fik danskerne lov til at komme til med eget materiel og egne folk. Der blev i al hast indkaldt mandskab og busser, mest DSB-busser, der fik et hurtigt lag hvid maling.

Arbejdsfordelingen var pragmatisk. Svenskerne tog de lange ture, fordi deres køretøjer var i langt bedre stand end de danske, som var nedslidte og kørte på bølgebrænde i påmonterede 'kakkellovne'. Danskerne kørte derfor de kortere ruter.

Mandskabet var frivillige chauffører, mekanikere, læger og sygeplejersker, der med livet som indsats kørte gennem det sønderbombede Tyskland for at hente kz-fanger.

De allierede tropper nærmede sig lejrene fra vest og russerne fra øst. Tyskerne var derfor begyndt at tømme lejrene og sende fangerne ud på store 'dødsmarkcher'.

I Danmark blev fangerne taget imod ved karantænestationerne i Padborg og Kruså. Mange var svært afkræftede og syge, og mange døde på vejen eller ved ankomsten. Ved grænsen fik de mad, hvile, pleje og lægebehandling og blev afluset, hvorefter de blev sendt videre til Sverige.

Et tog med kz-fanger er ankommet til Padborg. De, der selv kan gå, er på vej til karantænestationen.

Sygeplejerskerne og de hvide busser

Sygeplejerskerne spillede en stor rolle i redningsaktionen 1944-45. De kørte med i busserne til koncentrationslejrene, og de arbejdede i stort tal på de to karantænestationer i Padborg og Kruså, som alle de mange kz-fanger passerede igennem.

Sygeplejerskerne var helt fra starten en del af det mandskab, der hentede fanger hjem fra kz-lejrene. Den første tur til Tyskland startede allerede i december 1944, hvor Danmark begyndte at hente de internerede politibetjente hjem.

Da de store transporter af kz-fanger fra Tyskland begyndte i foråret 1945, blev der i hast indrettet to karantænestationer i Padborg og Kruså ved den tyske grænse. Karantænestationerne var oprindeligt planlagt til at tage imod flygtninge fra syd, så der var allerede lagt planer for at tage imod så mange mennesker på en gang.

På karantænestationerne fik fangerne et bad, ordentlig mad og hvile, og de syge blev behandlet. De fleste var udhungrede, mange var syge, og flere døde straks efter ankomsten.

De skulle alle sammen afluses og deres tøj desinficeres. Det var en gigantisk opgave. Ikke bare fordi det handlede om så mange, men også fordi Danmark efter fem års besættelse havde varemangel, og alt var rationeret. Ikke desto mindre lykkedes det at skaffe ikke bare mad, men også tøj og medicinal- og sygeplejeartikler til dem alle sammen.

Kvindelige fanger fra kz-lejrene i karantænestationen i Padborg.

Til at bemane karantænestationerne blev der indkaldt læger og sygeplejersker, flest fra Sønderjylland, men de kom også fra andre dele af landet. Blandt andet blev sygeplejerskerne på videreuddannelse på Kursus for Sygeplejersker ved Aarhus Universitet med dags varsel fritaget for undervisningen og sendt til grænsen for at arbejde på karantænestationerne og følge fangerne videre til Sverige.

Der blev også indkaldt mandskab fra Civilbeskyttelsestjenestens Udrykningskolonner (CBU), fra Røde Kors og Danske Kvinders Beredskab til at tage sig af transport, vagttjeneste og forplejning.

Det helt store rykind af kz-fanger satte ind i begyndelsen af april 1945, og det fortsatte i stigende omfang frem til den 3. maj, hvor aktionen blev afblæst - dagen før Danmarks befrielse.

De første fangetransporter bragte danske og norske fanger, men i krigens sidste uger blev der også befriet mange andre nationaliteter, der via Danmark blev kørt videre til Sverige.

De allersidste dage ankom de såkaldte 'spøgelsestog', lange togsæt med kreaturvogne med i alt 7.000 stærkt medtagne fanger fra kvindelejren Ravensbrück.

De sidste dage rykkede krigen uhyggeligt nær med bombardementer, skyderi og luftalarmer. Den 3. maj 1945 blev lejren lukket ned. De sidste kz-fanger var sendt til Sverige, og medarbejderne rejste hjem for næste dag at høre fredsbudskabet fra London.

Sygeplejersker på karantænestationen i Padborg.

Dansk Sygeplejeråd

Sankt Annæ Plads 30, 1250 København K

Telefon 33 15 15 55

dsr@dsr.dk www.dsr.dk